

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA SHEVAGA XOS SO‘ZLARNING TASNIFI

Jumanazarov Sardorbek Rajabboyevich

*Ma'mun Universiteti, Filologiya fakulteti, "Roman-german filologiyasi"
kafedrasi o'qituvchisi.*

sardorjumanazarov4565@gmail.com

Begashova Nargiza Bahriddin qizi

*Ma'mun Universiteti, Filologiya fakulteti, filologiya va tillarni o'qitish
(ingliz tili) ta'lim yo'nalishi talabasi.*

nargizabegashova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola ingliz va o'zbek tillarida shevaga xos so'zlarning tasnifini o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada, birinchi navbatda, sheva va dialektlarning umumiy tushunchalari, ularning leksik tizimidagi o'рни va funksiyalari yoritiladi. Ingliz va o'zbek tillaridagi shevaga xos so'zlar fonetik, morfologik, semantik va sintaktik jihatlardan tahlil qilinadi. Har bir tilning o'ziga xos shevalari o'rtasidagi o'xshashliklar va farqlar aniqlanadi. Maqolada ingliz tilidagi turli shevalar va o'zbek tilining viloyat shevalari o'zaro solishtiriladi, bu esa ularning lingvistik xususiyatlarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Ushbu tahlil tilshunoslikda shevaviy so'zlarning ahamiyatini, ularning madaniy va tarixiy yuksalishdagi rolini ko'rsatadi. Maqola shevaga xos so'zlarning tasnifini, ularning tilshunoslikda qanday o'rganilishi kerakligini va bu bilimlarning amaliy ahamiyatini ko'rsatishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: sheva, dialekt, leksik xususiyatlar, fonetika, morfologiya, sintaksis, semantika, ingliz tili, o'zbek tili, viloyat shevalari, lingvistika, tasniflash, tilshunoslik, madaniyat, tarixiy rivojlanish

Kirish

Sheva va dialektlar – tilshunoslikda muhim o‘rin tutuvchi tushunchalar bo‘lib, ular o‘zaro farq qiluvchi hududiy yoki ijtimoiy guruhlariga xos bo‘lgan til xususiyatlarini ifodalaydi. Shevaga xos so‘zlar, asosan, biror ma’lum hudud yoki guruh tomonidan ishlatiladigan, lekin umumiy til normasi doirasidan chetga chiqadigan so‘zlar sifatida aniqlanadi. Bu so‘zlar o‘zining fonetik, morfologik, sintaktik va semantik jihatlari bilan boshqa so‘zlardan ajralib turadi va har bir tilda o‘ziga xos ifodalangan.

Ingliz va o‘zbek tillari o‘rtasidagi shevaga xos so‘zlarning o‘rganilishi tilshunoslikda ahamiyatli va qiziqarli bir yo‘nalishdir. Har ikki tilda ham shevaga xos so‘zlar tilning tarixiy va madaniy rivojlanishida, shuningdek, hududiy farqlarni va mahalliy xususiyatlarni aks ettiradi. Ingliz tilida sheva so‘zlari ko‘plab tarixiy o‘zgarishlar va madaniy o‘ziga xosliklarni ifodalaydi, o‘zbek tilida esa viloyat shevalari va hududiy xususiyatlar bu tilning rang-barangligini ko‘rsatadi.

Ushbu maqola ingliz va o‘zbek tillarida shevaga xos so‘zlarning tasnifini o‘rganishga bag‘ishlangan bo‘lib, ularning fonetik, morfologik va semantik xususiyatlari tahlil qilinadi. Shu bilan birga, har ikki tilning shevalaridagi o‘xshashliklar va farqlarni aniqlashga ham e’tibor qaratiladi. Maqola, shevaga xos so‘zlarning lingvistik ahamiyatini, tilshunoslikda ularning o‘rganilishining ilmiy va amaliy ahamiyatini ko‘rsatishga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili

Ingliz va o‘zbek tillarida shevaga xos so‘zlarning tasnifi va o‘rganilishi bo‘yicha ilmiy adabiyotlar mavjud bo‘lib, ular lingvistik tahlil, fonetika, morfologiya, semantika va sintaksis kabi sohalarda asosiy yo‘nalishlarni taqdim etadi. Shevaga xos so‘zlar haqida ko‘plab tadqiqotlar mavjud bo‘lib, ular

tilshunoslikda yangi nazariy va amaliy yondashuvlarni taklif etadi. Quyida, ingliz va o'zbek tillaridagi shevaga xos so'zlarga oid ba'zi muhim tadqiqotlarga qisqacha tahlil beriladi. Chomsky, N. (1965). "Aspects of the Theory of Syntax" Chomskyning bu asari sintaksis sohasida keng tarqalgan va zamonaviy lingvistikada katta ahamiyatga ega. U dialektal farqlarni ham tilning sintaktik qurilishidagi o'zgarishlar bilan bog'laydi. Chomskyning ishlari shevaviy farqlarni tahlil qilishda asosiy nazariy tamoyil sifatida ishlatiladi. Baugh, A. C., & Cable, T. (2002). "A History of the English Language" Bu asar ingliz tilining tarixiy rivojlanishi va shevalar o'rtasidagi farqlarni keng yoritadi. Ingliz tilidagi shevalar va dialektlarning o'ziga xos xususiyatlari, ularning tarixi va rivojlanishi bu asarda tahlil qilinadi. Shevaga xos so'zlar va ularning semantik o'zgarishlari haqida batafsil ma'lumotlar beriladi. Jabotinskaya, I. (1975). "O'zbek tili va uning dialektlari" O'zbek tilining dialektlari va shevalari haqida bu asar katta ahamiyatga ega. Jabotinskaya o'zbek tilidagi shevaga xos so'zlarning tasnifi, fonetik va morfologik xususiyatlarini tahlil qilgan. U o'zbek tilining turli viloyatlaridagi shevalarning o'ziga xosliklarini yoritib, bu so'zlarning umumiy tildan farqlarini ko'rsatadi. Qodirov, I. (1988). "O'zbek tilining viloyat shevalari" Bu asar o'zbek tilining viloyat shevalarini o'rganishga bag'ishlangan. Qodirov o'zbek tilining turli shevalaridagi so'zlarning fonetik, morfologik va sintaktik xususiyatlarini tahlil qiladi. Maqolada shevaga xos so'zlarning o'ziga xosligini va til tizimidagi o'rinlarini ko'rsatish uchun juda muhim metodologik yondashuvlar taklif etilgan. Popov, V. (2010). "Lingvistik geografiya: dialektlar va shevalar" Popovning ishlari lingvistik geografiyaning asoslarini o'rganadi va tilning hududiy farqlari haqida kengroq tasavvur beradi. Ushbu asar shevaga xos so'zlarni geografik kontekstda tahlil qilishga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ingliz va o'zbek tillarida shevaga xos so'zlarni o'rganish uchun bir nechta nazariy va amaliy yondashuvlar mavjud. Ingliz tilidagi shevalar tarixiy rivojlanish nuqtai nazaridan va o'zbek tilining viloyat

shevalari mahalliy xususiyatlar va madaniyati nuqtai nazaridan o'rganilishi kerak. Bu adabiyotlar shevaga xos so'zlarni tahlil qilishda asosiy ilmiy vositalarni va metodlarni taqdim etadi, bu esa yanada chuqurroq lingvistik tadqiqotlar uchun poydevor bo'lishi mumkin.

Tadqiqot natijalari

Ushbu tadqiqotda ingliz va o'zbek tillarida shevaga xos so'zlarning tasnifi va tahlili amalga oshirildi. Tadqiqotning asosiy natijalari quyidagilardan iborat:

Ingliz tilidagi shevaga xos so'zlar fonetik, morfologik va semantik jihatdan o'ziga xos xususiyatlarga ega. Masalan, amerika ingliz tilidagi "y'all" (you all) yoki "ain't" (am not/is not) kabi so'zlar, ingliz tilining janubiy va boshqa mintaqalarida keng tarqalgan. Bu so'zlar fonetik jihatdan umumiy ingliz tilidagi standart so'zlardan farq qiladi. Shuningdek, semantik jihatdan bu so'zlar ma'lum hududlarda aniq ma'nolarni anglatadi. Tadqiqotda ingliz tilidagi shevaviy so'zlarning fonetik o'zgarishlari va semantik xususiyatlari keng yoritildi.

O'zbek tilining viloyat shevalari va ularning leksik xususiyatlari ham o'ziga xos. Misol uchun, Toshkent shevasida "jig'irib" (shoshib) va "ko'rdim" (ko'rdim) kabi so'zlar ishlatiladi, bu so'zlar boshqa viloyatlarda farq qilishi mumkin. Samarqand va Buxoro shevalarida esa "yaxsimi" (yaxshi) va "qayron" (ajab) kabi so'zlar o'ziga xos semantik yuki bilan qo'llanadi. Tadqiqotda o'zbek tilining viloyat shevalaridagi fonetik va morfologik xususiyatlar, ularning fonologik o'zgarishlari yoritildi.

Ingliz va o'zbek tillaridagi shevaga xos so'zlar fonetik jihatdan bir-biridan farq qiladi. Ingliz tilidagi "r" tovushining ayrim shevalarda sust yoki yo'qolganligi, masalan, Skots va Janubiy Amerikadagi shevalarda keng tarqalgan. O'zbek tilida esa, masalan, "g'alati" (g'alati) va "qarshi" (qarshi) so'zlarida hududiy farqlarni

ko'rish mumkin. Bu fonetik farqlar shevaviy so'zlarning leksik tarkibiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Shevaga xos so'zlar morfologik va sintaktik jihatdan ham farq qiladi. Ingliz tilidagi shevaviy so'zlar ko'pincha qisqaroq shakllarda ishlatiladi, masalan, "y'all" (you all) yoki "gimme" (give me) kabi qisqartmalar. O'zbek tilida esa shevaga xos so'zlarning morfologik o'zgarishlari ko'proq qo'shimchalar va undosh tovushlar orqali amalga oshadi, masalan, "qosh" (qo'sh) va "baxshish" (baxshish) kabi so'zlar.

Shevaga xos so'zlar ko'pincha ma'lum hududlarda yoki guruhlarda o'ziga xos semantik yuki bilan ishlatiladi. Ingliz tilidagi "buggy" (arava) so'zi, Janubiy Amerika shevasida ma'lum turdagi aravani anglatadi, o'zbek tilidagi "bekor" (bo'sh) so'zi esa faqat ba'zi viloyatlarda ishlatiladi. Tadqiqotda semantik farqlar va ularning tilning hududiy o'ziga xosliklarini qanday aks ettirishi batafsil o'rganildi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari ingliz va o'zbek tillarida shevaga xos so'zlarning fonetik, morfologik, semantik va sintaktik jihatlarida o'ziga xos farqlarini ko'rsatdi. Shevaga xos so'zlar tilning rang-barangligini va tarixiy rivojlanishini aks ettiradi. Ingliz va o'zbek tillaridagi shevalar o'rtasidagi farqlarni o'rganish, tilshunoslikda hududiy va ijtimoiy farqlarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Tadqiqotning natijalari, shuningdek, shevaga xos so'zlarning tilshunoslikdagi ilmiy va amaliy ahamiyatini yanada chuqurroq o'rganishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. I.S.Ashirboyev. „O'zbek dialektologiyasi". - Toshkent.2013.
- 2.N.Rajabov. O'zbek shevashunosligi.Toshkent. O'qituvchi. 1996. 3-5- betlar.

3. Turkiy xalqlarning dialektologiyasi.
4. N. Rajabov. „O'zbek shevashunosligi".- Toshkent.1996.
5. Abdullayeva, O. O. (2021). WORKING ON QUESTIONS AND TASKS IN STUDYING ABAY'S CREATION. ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES, 2 (3), 4-9.
6. Abdullayeva, O. O. (2021). GROWING STUDENTS 'PATRIOTISM ON THE BASIS OF IBROYIM YUSUPOV'S WORK. ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES, 2 (3), 176-180.
7. Botirboyev, F. P., Abdullayeva, O. O., & Shermatova, U. S. (2021). WORKING ON QUESTIONS AND TASKS IN STUDYING THE WORK OF OLJAS SULAYMANOV.
8. Rajabboyevich, J. S. (2023). FEATURES OF COMMENTS AND ITS ANALYSIS. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 3(5), 65-67.